

Mercè Otero i Mireia Bofill: “El feminisme no és una moda. Al segle XIV ja hi érem!”

L'escriptora Mireia Bofill (Santiago de Xile, 1944) i la professora Mercè Otero (Barcelona, 1947) són dues dones cabdals del fil violeta del feminisme a Catalunya. La seva consciència es va despertar en ple franquisme i no ha deixat de créixer des de llavors, creant projectes, teixint xarxa i traspasant els aprenentatges a les noves generacions. En aquest diàleg entre elles, repassem més de mig segle de lluita a casa nostra. Parlem de com van marcar-les les dones del seu cercle familiar i veïnal, de la seva participació en els moviments socials per començar a organitzar-se i de la gran fita que han aconseguit les feministes: posar en el centre el sosteniment de la vida.

Text: Laura Aznar i Laia Soldevila / Fotos: Laia Soldevila

La Barcelona franquista i el Xile dels exiliats

Mercè Otero: La història de la meva família té una línia molt femenina. La meva àvia es va quedar viuda quan era molt jove i, amb la meva mare, es guanyava la vida en una botiga a l'Eixample, on ens vam criar la meva germana i jo. El meu pare era representant de comerç i passava molt temps fora de casa. A la botiga hi escoltava les converses de les veïnes que venien a comprar. Eren totes de barri de classe mitjana baixa i obreres, i algunes havien quedat viudes o estaven soles. Les famílies es guanyaven la vida com podien i a vegades quedaven a deure a la botiga. La meva àvia no els ho tenia gaire en compte. Ja teixien xarxes i s'ajudaven, malgrat que no estava gens explicitat. Aquesta solidaritat entre elles em va marcar molt.

Mireia Bofill: A mi les xarxes de suport mutu també em van influenciar, encara que vaig viure la infància lluny de Barcelona. Els meus pares es van exiliar a Xile després de la guerra. Allà van ser molt ben acollits per la gent del Govern del Front Popular, però van haver de buscar-se la vida. La meva mare va passar de tenir una modista a haver d'aprendre a fer-se tota la roba. A mi em va marcar tenir com a models dones que sabien sortir del pas i se sabien adaptar. Amb les seves amigues, la meva mare tant parlava de jerseis i de receptes de cuina com del darrer llibre de la Virginia Woolf que acabaven de llegir.

M.O.: Amb la meva germana sempre diem que les dones d'aquella època posaven el llistó molt alt i ens van influenciar, malgrat que rebíem una educació nacionalcatòlica. Jo vaig anar prenent consciència feminista per contrast entre allò que veia a l'escola i a missa i el que veia a casa, que era molt més obert. A més, vaig tenir sort que, després, la meva mare va voler que fes francès i vaig anar de monitora de colònies a França. Així vaig poder llegir llibres que no arribaven mai aquí. Recordo llegir coses vinculades a la sexualitat que aquí estava molt reprimida, com per exemple *La función del orgasmo*, de Wilhelm Reich, i, amb la teoria, abans vaig aprendre a fer el dibuix de

l'orgasme que a tenir-lo!

M.B.: El meu ambient, en canvi, era el del moviment pedagògic que hi havia hagut a la República. Molta de la gent que en va formar part es va exiliar i alguns, com la Dolors Piera, van anar a parar a Xile. Jo vaig anar a l'escola suïssa i a una escola Montessori abans de tornar a Catalunya als 16 anys. Eren centres mixtos, però fins i tot així les nenes feien tasques de cuina que els nens no feien malgrat que compartíem aula.

Otero: "Les dones en moviments socials cada vegada érem més. No ens organitzàvem en espais feministes, però fèiem vida de barri i construïem xarxa"

La universitat i el despertar feminista

M.O.: Jo no vaig tenir classes mixtes fins a la universitat! Vaig decidir estudiar filosofia i lletres, però sospito que va ser perquè no vaig tenir models de dones científiques amb qui emmirallar-me. Vaig tenir la sort d'entrar a la universitat en un moment en què les coses es començaven a bellugar d'alguna manera. Es va crear el Sindicat Democràtic d'Estudiants, la Caputxinada, hi va haver el Concili Vaticà II i consegüentment un canvi a l'Església, el catalanisme prenia força... Tot això era important. Nosaltres, que ja teníem consciència feminista, participàvem de totes aquestes lluites; eren compartides.

M.B.: Exacte. Moltes vegades, quan pensem en l'origen dels moviments de dones, el situem als anys setanta, però el cert és que molt abans ja hi havia feina feta en aquest sentit. *La dona a Catalunya*, de la Maria Aurèlia Capmany, és del 1966. Les traduccions de la Simone de Beauvoir i la Betty Friedan també són d'aquella època, igual que la col·lecció francesa "Femme". Als anys seixanta ja ens vam començar a organitzar unes quantes. Denunciàvem que les dones no teníem els mateixos drets que els homes. Fins als 23 no érem majors d'edat. No podíem sortir de casa sense el permís del pare. Ens podien aplicar el delictes d'estupre, que volia dir que, si tenies relacions o una parella i al pare no li agradava, et podia denunciar. Moltes ens casàvem joves i llavors depeníem del marit. No podíem tenir un compte bancari propi sense el seu permís; la pàtria potestat també era del marit.

M.O.: Les dones participàvem en molts moviments socials i cada vegada érem més. No ens organitzàvem en espais feministes, però fèiem vida de barri i construïem la nostra xarxa. Jo, per la meva mare, vaig entrar més en contacte amb el moviment d'associacions de veïns i veïnes. Hi havia gent de tots tipus i de tots colors; a l'Esquerra de l'Eixample vaig conèixer gent com l'Anna Alabart o la Teresa Pàmies.

M.B.: Participàvem en moviments diversos, però ja teníem els nostres propis temes. Jo recordo que als anys seixanta anàvem a conferències de les Hermandades Obreras de Acción Católica, però acabàvem parlant de nosaltres i del que ens passava com a dones. Després, quan ja estava implicada políticament, un petit grup de dones vam organitzar un grup d'autoconsciència i ens trobàvem cada setmana per parlar de les nostres coses i llegir llibres, però no fèiem gaire cosa de cara enfora.

M.O.: El moviment feminista començava a agafar força a França i als Estats Units, i tot això ens anava arribant. Les dones socialistes i les comunistes tenien xarxes internacionals i pressionaven. L'any 1975, l'ONU va declarar-lo com l'Any Internacional de la Dona. Aquí encara hi havia Franco, i Pilar Primo de Rivera era qui comandava la secció femenina del Movimiento i la celebració oficial no va anar a parar enlloc. Però va ser un tret de sortida perquè totes les dones que més o menys estaven mobilitzades s'anessin organitzant de cara a fer la celebració quan fos possible.

M.B.: En una trobada que es va fer per decidir com s'organitzaria la celebració de l'Any Internacional de la Dona des de la societat civil, vaig demanar la paraula i vaig dir que havíem de fer grups de discussió i que havíem de començar un procés i fer unes jornades per discutir entre totes. La idea es va recollir i es van organitzar unes comissions per fer ponències. I tota aquesta feina va culminar al maig del 1976 a la Universitat de Barcelona en les Primeres Jornades Catalanes de la Dona.

Bofill: "Començàvem parlant de política i acabàvem parlant d'anècdotes personals i ajudant-nos mútuament. El moviment de dones a Catalunya s'ha anat fent així"

Les Jornades Catalanes de la Dona, l'esclat reivindicatiu

M.O.: El paranimf de la Universitat de Barcelona era espectacular. Hi havia 3.000 o 4.000 dones i no eren mai les mateixes, perquè les que hi eren a primera hora marxaven després a buscar les criatures i les que hi arribaven més tard era perquè havien deixat el dinar llest. Allò s'anava omplint amb molta força i tenia un aire festiu, una sororitat i una gran diversitat. En un país com aquest, on durant tota l'època franquista no hi havia una experiència organitzativa, l'aposta per treballar amb grups per escriure les diferents ponències i la posada en comú va ser un gran encert i encara és un llegat del moviment feminista que s'ha sostingut en el temps.

M.B.: Això és molt important. Comencem a organitzar-nos i a reunir-nos. Durant dos anys ens vam veure cada dimecres de manera ininterrompuda a la seu dels Amics de l'ONU, al carrer Fontanella. Allà vaig conèixer moltes dones diferents. Venien dones dels barris, dones del moviment obrer i dels partits polítics, des de les democratacristianes fins a les trotskistes! Primer decidíem coses pràctiques -les hores de les reunions, captació de fons, etc.- i paral·lelament teixíem relacions i parlàvem de política. Corroboràvem les diferents visions que teníem i la diversitat que hi havia entre nosaltres. I després de parlar de política acabàvem parlant d'anècdotes personals i ajudant-nos mútuament. El moviment de dones a Catalunya s'ha anat fent així.

M.O.: En totes les grans jornades posteriors que hem organitzat hem seguit aquest mateix model horitzontal. A les Jornades del 1976 es va proposar crear l'Associació Catalana de la Dona, però la idea no va prosperar. El model que més va agradar va ser el d'una coordinadora amb grups diversos, i així ha continuat sent sempre.

M.B.: Aviat vam veure que necessitàvem un local propi per fer-hi reunions. Primer vam ocupar un local municipal al carrer Font Honrada del Poble-sec. Només hi vam estar uns 10 dies, però aquesta acció va servir per negociar amb l'Ajuntament i vam aconseguir suport per llogar un pis a la Gran Via, entre Casanova i Villarroel, i després vam passar a un altre al carrer de Casp. Però tots els locals eren petits i no eren accessibles per a totes. Finalment, vam decidir demanar que l'Ajuntament ens cedís un edifici, que és aquest del carrer de Ripoll, 25, que ara ocupem després d'haver-lo restaurat. La casa és, doncs, un projecte històric del moviment de dones.

M.O.: La diversitat que deies del moviment feminista és molt important. Jo vull destacar que les feministes també hi van ser a la manifestació gai i lesbiana del 1977, per donar-li impuls. Els dos moviments han estat en principi en relació perquè tenim un objectiu comú: la lluita contra el patriarcat. Com a dones, les lesbianes, dins el moviment LGTBI, no ho tenim fàcil per la doble opressió: ser dones i ser lesbianes. Per això crec que té molt sentit ser lesbiana feminista. En aquesta línia, cal destacar la rellevància de Gretel Ammann, que era lesbiana feminista i fou de les primeres a donar la cara i a ser capaç de teoritzar sobre això. N'han vingut d'altres, com en l'actualitat el grup de Ca la Dona "Bollo en teoria", que s'ha dedicat a revisar els textos de

lesbianes com Monique Wittig o Adrienne Rich. També he de dir que en aquell moment el moviment era de gais i lesbianes (la resta ni es contemplava), i ara, per sort, s'ha anat obrint.

M.B.: Crec que una de les coses més importants que hem fet entre totes és generar debat. Quan era a l'Editorial La Sal vam fer una col·lecció de pensament que es deia "Cuadernos inacabados". La idea era aportar idees al debat, però no en termes categòrics, sinó "treballs en curs". Ens imaginàvem els quaderns llançats com una pedra a l'aigua, que fa ones i s'expandeix.

Bofill: "Hem posat al centre el sosteniment de la vida. Vam començar a pensar-ho tot des de zero i ho vam fer juntes i en relació. Aquesta és la nostra força"

El fil violeta

M.O.: Durant 20 anys, el feminisme va anar creixent i vam fer moltes coses. Per a mi són molt importants les jornades que vam fer l'any 1996 per fer balanç d'aquelles dues dècades. Ja havíem vist com anaven les coses. Va ser l'ocasió per tornar-nos a reunir totes -les del feminisme de la diferència i el de la igualtat-, i llavors vam començar a parlar de les feministes en plural. En vam sortir totes molt optimistes i ens pensàvem que tot anava bé, de manera que les jornades del 2006 les vàrem titular "Les dones sabem fer i fem saber", i semblava que ja ho teníem tot fet. Però llavors va arribar la crisi...

M.B.: Quan ens vam tornar a trobar, 10 anys més tard, totes havíem canviat molt. Les jornades que vam fer el 2016 les vam titular "Radicalment feministes" i teníem dues reivindicacions a fer amb aquell títol: ser "radicals" i anar a l'arrel dels problemes i reivindicar el futur de les feministes amb el "-ment". L'important era que el moviment no s'aturés, perquè, com deïem, som incansables i continuem aquí.

M.O.: Certament hem aconseguit moltes coses, però n'hi ha moltes altres que queden per fer. Hem aconseguit que s'aprovin moltes lleis, però sempre poden fer-se enrere i, a més, hi continua havent nostres de vidre.

M.B.: En global, crec que el que ha fet el moviment feminista és aportar una nova manera d'entendre el món. Nosaltres no tenim una obra determinada que ha canviat la concepció del món, com tenen els marxistes amb *El capital*. Nosaltres hem anat explicant-nos el sistema patriarcal entre nosaltres, hem posat al centre el sosteniment de la vida i el tipus de treball que s'ha d'invertir per fer-la possible. Hem denunciat que n'hi ha que es beneficien del treball no remunerat que sempre han posat les dones. Crec que és la fita més important que hem aconseguit, aquest relat. Vam començar a pensar-ho tot des de zero i ho vam fer juntes i en relació. Aquesta és la nostra força.

M.O.: I, mentre ho anàvem descobrint, ens hem fet grans pel camí i hem traspasat molta de la memòria que havíem rebut. El feminisme no és una moda ni una cosa efímera. Hi ha estat sempre, i hi serà sempre. Al segle XIV ja hi érem! Les *salonières* franceses ja hi eren; les de Seneca Falls, també. La genealogia feminista existeix i l'hem d'anar traspasant. Per això crec que és molt important el diàleg intergeneracional. Ens podem enriquir mútuament.

M.B.: El feminisme va de la vida. És important que ens hàgim pogut trobar i reviure tota aquesta història, que no és només nostra, sinó de moltes, i continuarà així.

Aquesta entrevista és un contingut de la revista 'Feminisme(s)'.